

УДК 339.137.2

М. А. Місевич,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування ім. М.П. Поліщука,
Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

В. М. Ходаківський,

к. е. н., доцент кафедри економіки і підприємництва,

Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

ПОТЕНЦІЙНА КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ ВИСОКОТОВАРНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

M. Mysevych,

Ph.D., assistant professor of management and organizations administering them M. Polishchuk,
Zhytomyr National Agro-ecological University, Zhytomyr

V. Khodakyvskyy,

Ph.D., assistant professor of economics and business,

Zhytomyr National Agro-ecological University, Zhytomyr

POTENTIAL COMPETITIVENESS OF HIGH-VALUE AGRICULTURAL ENTERPRISES OF ZHYTOMYR REGION

У статті розглядаються чинники, що впливають на забезпечення потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області, зокрема ефективність використання земельних, трудових, фінансових та матеріально-технічних ресурсів.

The article examines the factors that affect the potential provision (resource) competitiveness of high-value agricultural enterprises of Zhytomyr region, including the efficient use of land, labor, financial and material — technical resources.

Ключові слова: конкурентоспроможність, ефективність, земельні ресурси, високотоварні аграрні підприємства, потенційна конкурентоспроможність.

Key words: competitiveness, efficiency, land resources, high-value agricultural enterprise, the potential competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сільське господарство є однією із пріоритетних галузей економіки Житомирської області. Серед найгостріших проблем ефективного функціонування аграрної сфери слід виділити забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Процес формування конкурентоспроможних високотоварних аграрних структур передбачає створення нормальних стартових умов для їх розвитку. Одним із найважливіших чинників, що безпосередньо впливає на конкурентоздатність виробничих структур, у тому числі

і високотоварних сільськогосподарських підприємств, є наявність відповідних виробничих ресурсів (ресурсний потенціал) та ефективність їх використання в процесі виробництва. Проте рівень забезпеченості високотоварних аграрних підприємств є неоднаковим, що впливає на їх конкурентоздатність. Її, як правило, ототожнюють лише із реальною конкурентоспроможністю (конкурентоспроможністю продукції) і не звертають достатньо уваги на потенційні можливості аграрних підприємств. Тому необхідно розглянути поняття потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності, що здійснює значний вплив на рівень загальної конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

**АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ
І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО
РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ
І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ
НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН
ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ
ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ**

Поняття конкурентоспроможності розглядається у різних аспектах у вітчизняній та іноземній економічній літературі. У загальному плані конкурентоздатність в окремих джерелах визначається як:

— властивість об'єкта, що характеризується ступенем реального або потенційного задоволення ним певної потреби у порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку [6, с. 227];

— властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку нарівні з присутніми там аналогічними товарами, послугами й конкуруючими суб'єктами ринкових відносин [1, с. 334];

— спроможність випереджати інших, використовуючи свої переваги у досягненні поставлених цілей [2, с. 64].

Оскільки не існує єдиної думки стосовно трактування конкурентоспроможності, то й не існує єдиного підходу й щодо визначення конкурентоспроможності підприємств.

Конкурентоздатність підприємства, як вважає Жан-Жак Ламбен, — це спроможність задовольняти потреби покупців краще, ніж це роблять суперники. Конкурентоздатність буде існувати до тих пір, поки фірма тримає конкурентну перевагу, або завдяки особливим якостям, які відрізняють її від суперників, або з причини більш високої продуктивності, яка забезпечує їй перевагу у витратах [3, с. 8].

Портер М.Е. вважає, що необхідно розглядати конкурентоздатність підприємства через порівняння його конкурентних переваг високого й низького порядку з аналогічними перевагами інших фірм на ринку [5, с. 232—236].

З.Є. Шерньова та С.В. Оборська трактують конкурентоздатність підприємства як "...рівень його компетенції стосовно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його складових: технології, ресурсів, менеджменту (особливо — стратегічного поточного планування), навичок і знань персоналу тощо, що знаходить виявлення в таких результатуючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо" [7, с. 67].

В іноземній та вітчизняній літературі, на наш погляд, системний і структурний підхід до про-

блеми конкурентоспроможності взагалі та в аграрній сфері зокрема розроблений недостатньо. Конкурентоздатність підприємства обґрунтовано не розподілена на структурні елементи, не висвітлено її довготривалий характер.

Проаналізувавши економічну літературу, можна зробити висновок, що більшість вітчизняних та іноземних економістів враховують переважно поточну конкурентоздатність підприємства, яку пов'язують із конкурентоспроможністю продукції. Але за швидкозмінних умов на ринку в цих твердженнях не враховується потенціал підприємства.

Аналіз вищевикладеного дає нам змогу визначити, що конкурентоздатність підприємства характеризується можливістю забезпечувати випуск і реалізацію продукції, яка за своїми ціновими та неціновими факторами більш приваблива, ніж продукція підприємств-конкурентів, використовуючи конкурентні переваги і потенційні можливості для забезпечення конкурентоспроможності продукції у майбутньому при зміні ринкової ситуації та попиту споживачів.

Отже, конкурентоздатність підприємства залежить від конкурентоспроможності продукції й потенційної можливості забезпечити цю конкурентоздатність у довгостроковому періоді. Саме потенційна можливість утримувати (завойовувати) конкурентні переваги в майбутньому є вирішальною для реальної оцінки конкурентної позиції певного підприємства порівняно з існуючими або потенційними конкурентами.

В економічній літературі відсутнє визначення потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності підприємства, а його фактори безпосередньо пов'язують із конкурентоспроможністю підприємства. З методологічної точки зору це є неправильним, тому нами пропонується таке визначення такої категорії: потенційна (ресурсна) конкурентоздатність підприємства — це економічна категорія, яка характеризується відносною можливістю підприємства за допомогою матеріальних, трудових, організаційно-технічних, управлінських і технологічних ресурсів, фінансових ресурсів досягти конкурентоспроможності продукції на ринку.

Суть потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності підприємства, як зазначають дослідники даного питання, можна розкрити через визначення її факторів. В аграрній сфері до таких факторів можна віднести:

— природні умови, в яких здійснює виробничу діяльність підприємство порівняно з підприємствами-конкурентами (якість землі);

Таблиця 1. Виробництво валової та товарної продукції високотоварними сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області, млн грн.

Показник	Рік			2015 р. в % до 2013 р.
	2013	2014	2015	
1. Виробництво валової продукції, всього: в т.ч. - високотоварними аграрними підприємствами	2072,8 373,1	1948,3 272,8	2019,3 383,2	97,4 102,7
2. Виробництво товарної продукції, всього: в т.ч. - високотоварними аграрними підприємствами	1761,9 334,3	1646,6 257,4	1738,6 366,3	98,7 109,6
3. Рівень товарності, %:				
- всього;	85,0	84,5	86,1	x
- високотоварними аграрними підприємствами	89,6	94,3	95,6	x

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

— рівень використання земельних, трудових, фінансових і матеріальних ресурсів порівняно з підприємствами-конкурентами;

— рівень організації в підприємстві виробничих процесів і рівень технології у порівнянні з конкурентами [4].

До основних показників, які характеризують ефективність діяльності сільськогосподарського підприємства, та аналіз яких у динаміці дасть змогу визначити потенційну (ресурсну) конкурентоздатність підприємства, варто віднести: продуктивність сільськогосподарських угідь, чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві, фондоозброєність, фондозабезпеченість, енергоозброєність, енергозабезпеченість, продуктивність праці, витрати виробництва, рівень виробництва валової продукції сільського господарства, рівень прибутковості виробництва та реалізації продукції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданнями дослідження є:

— оцінити забезпеченість високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області виробничими ресурсами та проаналізувати ефективність їх використання;

— визначити рівень потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області.

Об'єктом дослідження є процес формування потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області як одного із визначальних чинників забезпечення їх конкурентоспроможності в майбутньому.

**ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ
ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ
ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ
НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ**

Ресурсний потенціал високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області складають земельні, трудові, фінансові

та матеріально-технічні ресурси. Аналіз показників ефективності використання виробничих ресурсів даними формуваннями дасть змогу визначити рівень їх потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності.

Одним із показників, що свідчить про ефективність використання ресурсного потенціалу високотоварними підприємствами регіону, є виробництво валової та товарної продукції (табл. 1).

У результаті аналізу даних таблиці 1 встановлено, що в період 2014—2015 рр. коливання валової продукції сільського господарства регіону в господарствах усіх категорій склало 3,6%. Це пояснюється підвищенням обсягів виробництва валової сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами Житомирської області за останні роки. Обсяги виробництва валової продукції високотоварними аграрними підприємствами регіону за період 2013—2015 рр. збільшились на 2,7% і склали 102,7% від показника 2013 року. Що ж до виробництва товарної продукції високотоварними підприємствами, то її коливання за досліджуваний період склало 9,6% (1,3% — у всіх сільськогосподарських підприємствах). Середній показник рівня товарності високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області на 9,5% більший аналогічного показника в дрібнотоварних аграрних підприємствах. Це свідчить про те, що саме високотоварні сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на виробництві та реалізації товарної продукції, стикаючись, таким чином, з впливом конкуренції на ринках збуту більше, ніж дрібнотоварні аграрні підприємства.

В умовах переходу до регульованих ринкових відносин для високотоварних сільськогосподарських підприємств регіону істотно зростає значення продуктивності аграрної праці, підвищення якої, по-перше, є джерелом збільшення виробництва і здешевлення продовольчої продукції і сировини для промисловості; по-друге, веде до скорочення затрат живої праці

Таблиця 2. Динаміка продуктивності праці в високотоварних сільськогосподарських підприємствах Житомирської області, грн.

Показник	2002-2006 pp.	2007-2010 pp.	2011-2015 pp.
Вироблено валової продукції на середньорічного працівника - всього	8638	6666	6948
% зміни	100	77,2	80,4
в т.ч. в рослинництві	10460	7976	8873
% зміни	100	76,3	84,8
в тваринництві	7261	5687	5117
% зміни	100	78,3	70,5

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

Таблиця 3. Динаміка основних показників ефективності використання трудових ресурсів у високотоварних підприємствах Житомирської області, грн.

Показники	2011 p.	2012 p.	2013 p.	2014 p.	2015 p.	2015 p. в % до 2011 p.
Фондоозброєність	44817	44498	44072	43583	35803	79,9
Продуктивність праці	4745	4923	4358	4107	4343	91,5
Валовий дохід на одного середньорічного працівника	733	267	178	152	2213	165,5
Вартісна оцінка працівника	49562	49421	48608	47842	40146	81,0

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

Таблиця 4. Парк тракторів та зернозбиральних комбайнів високотоварних сільськогосподарських підприємств (на кінець року; тис. одиниць)

Рік	Трактори		Зернозбиральні комбайни	
	кількість на кінець року	у % до 2013 p.	кількість на кінець року	у % до 2013 p.
2013	1302	100,0	175	100,0
2014	1213	93,2	166	94,9
2015	1178	90,5	162	92,6

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

на виробництво продукції та економії робочого часу.

На теперішній час існує проблема необхідності зростання продуктивності праці в високотоварних сільськогосподарських підприємствах Житомирської області. За останні тринадцять років обсяг виробництва валової продукції на середньорічного працюючого в високотоварних аграрних підприємствах регіону зменшився майже на 20% і складає в середньому 6948 грн. (у дрібнотоварних аграрних підприємствах — 4495 грн.). Особливо знизився рівень продуктивності праці в тваринництві. В останні роки в даній галузі на одного працівника виробляється в середньому лише 5117 грн. валової продукції (в дрібнотоварних — 3192 грн.) (табл. 2).

Оцінити стан і динаміку конкурентоспроможності сільськогосподарського працівника високотоварного підприємства Житомирської області можна за допомогою даних таблиці 3.

Все це свідчить про недостатню ефективність використання трудових ресурсів в зазначених підприємствах регіону. Аналіз динамічних змін показників таблиці 3 свідчить про те, що факторіальні і результативні показники сільськогосподарського працівника мають тенденцію до зниження. Зокрема за останні 5 років рівень фондоозброєності праці знизився на 20,1%, продуктивність праці зменшилася майже на 10%.

Розрахунки засвідчують, що в високотоварних аграрних підприємствах регіону спостерігається динаміка зниження вартісної (грошової) оцінки середньорічного працівника. Якщо в 2011 році цей показник становив 49562 грн. (39685 грн. — в дрібнотоварних аграрних підприємствах), то у 2015 році він зменшився до 40146 грн. (33519 грн. — в дрібнотоварних підприємствах), або на 19%. Тобто, ефективність використання трудових ресурсів у високотоварних підприємствах Житомирської області знижується.

Аналіз стану технічного забезпечення високотоварного сільськогосподарського виробництва Житомирської області в 2013—2015 роках свідчить про існуючі проблеми в даній галузі (табл. 4). Оцінка динаміки наявності тракторів у високотоварних сільськогосподарських підприємствах області виявила зменшення їх кількості протягом останніх 3 років на 9,5%, а зернозбиральних комбайнів — на 7,4%. Певною мірою тут позначаються і труднощі росту, викликані зменшенням доходів, що, з однієї сторони, зменшує платоспроможний попит, а з іншого бо-

Таблиця 5. Внесення мінеральних і органічних добрив в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь в середньому за рік у високотоварних аграрних підприємствах Житомирської області

Види добрив	Роки		
	2002-2006 рр.	2007-2010 рр.	2011-2015 рр.
Мінеральні, кг д. р.	129	97	28
Органічні, т	10,2	8,3	3,9

Джерело: дані Житомирського обласного управління статистики.

Таблиця 6. Групування високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області за рівнем забезпеченості фінансовими ресурсами на 100 га ріллі в 2015 р., грн.

Групи господарств за рівнем забезпеченості фінансовими ресурсами на 100 га ріллі	Кількість господарств, одиниць	Виробництво валової продукції, млн грн.	Рівень товарності, %
до 100	28	2,6	87,4
101-500	27	3,2	92,6
501-1000	52	3,9	94,9
>1000	17	4,7	97,3
Всього	124	3,3	95,6

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

ку, супроводжується зниженням розмірів і товарності виробництва.

Важливе значення для підвищення рівня потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності високотоварного сільськогосподарського виробництва має забезпечення їх добривами. Внесення за нормами мінеральних і органічних добрив сприяє максимальній продуктивності земельних угідь, зниженню собівартості продукції, зростанню доходності виробництва.

Аналіз показників динаміки внесення мінеральних добрив під посіви сільськогосподарських культур в високотоварних підприємствах Житомирської області (табл. 5) показує, що починаючи з другої половини 2000-х років допускається постійне їх зменшення. Україні також характерна дана тенденція. За останнє десятиріччя обсяги внесення азотних добрив у високотоварних аграрних підприємствах регіону зменшилися в 4,9, по Україні — 4,6 раза, фосфорних — відповідно 11,7 та 16,6 раза, калійних — 27 та 28,5 раза відповідно.

Поряд з цим скоротилися також інші агротехнічні заходи підвищення продуктивного потенціалу землі. Зокрема обсяги внесення органічних добрив зменшилися в 2,6 раза. Внаслідок цього високотоварні сільськогосподарські підприємства не отримують потенційно можливих урожаїв, що призводить до проблеми продовольчої безпеки на регіональному рівні.

Важливим фактором, що характеризує потенційну (ресурсну) конкурентоздатність високотоварних сільськогосподарських підприємств, є забезпеченість їх фінансовими ресурсами. Його актуальність зумовлюється значними сезонними коливаннями цін на сільськогосподарську продукцію (особливо на зерно) і ви-

сокотоварні сільськогосподарські підприємства, в яких обмаль обігових коштів, вимушені продавати свою продукцію за низькими цінами. Для характеристики забезпеченості високотоварних сільськогосподарських підприємств власними обіговими коштами нами пропонується розрахувати кількість грошових коштів, які припадають на 100 га ріллі. Для цього потрібно від наявних коштів і короткострокових цінних паперів відняти короткострокову заборгованість, а оскільки короткострокових цінних паперів у жодного із цих підприємств в регіоні немає, показник забезпеченості грошовими коштами розраховують відніманням від наявних грошових коштів короткострокової заборгованості й роблять розрахунок даного показника на 100 га ріллі.

Високий показник забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами дасть змогу вчасно виконувати всі агротехнічні вимоги, використовувати високоефективні добрива, продавати вироблену продукцію за сприятливої ринкової кон'юнктури та ін. Групування високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області за показником забезпеченості фінансовими ресурсами в розрахунку на 100 га ріллі наведено в таблиці 6.

Дані таблиці 6 свідчать про те, що абсолютна забезпеченість високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області фінансовими ресурсами в розрахунку на 100 га ріллі залишається на низькому рівні. Також існують розбіжності між підприємствами в забезпеченості фінансовими ресурсами. Підвищення цього показника призводить до збільшення показників виробництва валової продукції та рівня товарності. Так, у групах висо-

Таблиця 7. Групування високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області за показником потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності в 2015 р.

Групи господарств за рівнем потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності	Кількість господарств, одиниць	Виробництво валової продукції, млн грн.	Рівень товарності, %
0 - 0,25	9	2,1	88,6
0,26 - 0,5	68	2,9	90,4
0,51 - 0,75	42	4,1	94,1
0,76 - 1	5	4,7	97,0
Всього	124	3,5	95,6

Джерело: власні дослідження.

котоварних сільськогосподарських підприємств з рівнем забезпеченості фінансовими ресурсами до 100 гривень на 100 га ріллі показник виробництва валової продукції в середньому на 2,1 млн грн. менше (показник рівня товарності в середньому є меншим на 9,9%), ніж у господарствах з рівнем забезпеченості більше 1000 гривень на 100 га ріллі.

Після визначення факторів, які впливають на потенційну (ресурсну) конкурентоздатність, необхідно визначити підсумковий показник, який характеризуватиме дану конкурентоздатність високотоварного сільськогосподарського підприємства Житомирської області. Розрахунки показників сумарної потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності, отриманих у результаті простого додавання коефіцієнтів не характеризуватимуть реальних економічних закономірностей, оскільки підприємства, в яких одні фактори мають високий рівень, а інші — низький, матимуть однакові показники потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності з підприємствами, які мають обидва показники на середньому рівні. Як правило, такі дослідження не будуть достовірними, оскільки за законом мінімуму ефективність інших високотоварних аграрних підприємств буде лімітована фактором виробництва, який знаходиться у мінімумі. Розрахунок таким методом не забезпечить вірогідних результатів. Отже, слід використовувати властивість піднесення дробового числа до квадрату, коли більші дробові числа після піднесення до квадрату зменшуються меншим чином.

У результаті вищезазначеного ми пропонуємо віднімати значення показника від 1, підносити до квадрату, додавати, знаходити корінь квадратний. За цієї умови потенційна (ресурсна) конкурентоздатність високотоварного аграрного підприємства буде в оберненій залежності від показника. В цьому випадку нами пропонується ділити 1 на отриманий показник і результат буде найбільш повно відображати потенційну (ресурсну) конкурентоздатність

високотоварного сільськогосподарського підприємства.

$$R = 1 / \sqrt{(1 - a_1)^2 + (1 - a_2)^2 + \dots + (1 - a_n)^2} \quad (1),$$

де R — рейтинговий індекс потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності високотоварних сільськогосподарських підприємств; $a_{1,2,\dots,n}$ — факторні ознаки.

Чим ближче значення R до 1, тим вищою є потенційна (ресурсна) конкурентоздатність високотоварного аграрного підприємства. Групування високотоварних сільськогосподарських підприємств за показником потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності наведено в таблиці 7.

Дані таблиці 7 свідчать про позитивну тенденцію, оскільки лише незначна частина високотоварних сільськогосподарських мають достатньо низький рівень потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності, однак і незначна частина з їх числа має і достатньо високий рівень даного показника, що є наслідком недостатнього забезпечення високотоварних сільськогосподарських підприємств регіону виробничими ресурсами та неефективного їх використання. Із даних таблиці помітна тенденція збільшення показників виробництва валової продукції і рівня товарності при підвищенні показника потенційної конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений нами аналіз ресурсного потенціалу високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області і оцінка використання земельних, трудових, фінансових і матеріально-технічних ресурсів свідчать про переваги високотоварних аграрних господарств перед дрібнотоварними товаровиробниками. Так, високотоварні господарства мають можливість ефективніше використовувати уречевлені засоби, виробничу та соціальну інфраструктуру, застосовувати нову техніку

й технологію; високотоварні господарства ефективніші (порівняно із дрібнотоварними) і з точки зору раціонального використання землі; у високотоварних господарствах, де зайнято багато працівників, є можливість ефективніше використовувати робочу силу; високотоварні господарства мають більші можливості щодо закупівлі нової техніки і застосування прогресивних технологій тощо. Підвищення обсягів виробництва валової та товарної продукції за останні роки високотоварними сільськогосподарськими підприємствами, на відміну від дрібнотоварних та, як наслідок, підвищення рівня товарності, свідчить про більш ефективне використання наявних ресурсів в умовах їхньої обмеженості цими господарствами.

Для підвищення потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності високотоварного агропромислового виробництва необхідно розробити заходи по формуванню раціональної структури ресурсного потенціалу і створенню умов максимального його використання. Потужність конкурентоспроможного потенціалу буде тим вища, чим раціональніше будуть організовані виробництво і праця, чим вище буде рівень застосування досягнень науково-технічного прогресу в сільськогосподарських галузях.

Додатковими заходами щодо підвищення рівнів потенційної (ресурсної) та загальної конкурентоспроможності високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області є:

- державна підтримка всіх суб'єктів високотоварного виробництва незалежно від форм господарювання;
- відновлення сільськогосподарського машинобудування;
- введення механізму здешевлення ставок за користування кредитами;
- відновлення інтеграційних процесів сільського господарства з переробними, торговими та сервісними організаціями тощо.

Подальші дослідження слід зосередити на проведенні детального аналізу факторів та чинників, що зумовлюють вплив на рівень потенційної (ресурсної) конкурентоспроможності високотоварних сільськогосподарських підприємств регіону, зокрема проведення кореляційно-регресійного аналізу для виявлення зв'язків між досліджуваними факторами. Це дасть змогу визначити резерви для підвищення потенційної конкурентоспроможності за рахунок наявних та залучених виробничих ресурсів.

Література:

1. Азрилян А.Н. Краткий экономический словарь / А.Н. Азрилян. — М.: Институт новой экономики, 2005. — 1088 с.
2. Дементьева А.Г. Конкурентоспособность международных компаний / А.Г. Дементьева / Маркетинг. — 2013. — № 3. — С. 64—67.
3. Ламбен Жан-Жак. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива: Пер. с франц. / Ж.-Ж. Ламбен. — СПб.: Наука, 2006. — 589 с.
4. Мацибора В.І. Економіка підприємства: навч. посібник / В.І. Мацибора, В.К. Задраних, Т.В. Мацибора. — К.: Каравела, 2009. — 312 с.
5. Портер М.Е. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів: Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський / М.Е. Портер. — К.: Основи, 2008. — 390 с.
6. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: учеб. пос. / Р.А. Фатхутдинов. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Институт новой экономики, 2005. — 544 с.
7. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: навч.-метод. посіб. для самостійного вивч. дисципліни / З.Є. Шершньова. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.

References:

1. Azrylyan, A.N. (2005), *Kratkyj ekonomycheskyj slovar'* [The Economic Brief dictionary], Ynstitut novoj ekonomyky, Moscow, Russia.
  2. Dement'eva, A.H. (2013), "Competitiveness international companies", *Marketynh*, vol. 3, pp. 64—67.
  3. Lamben, Zh. (2006), *Stratehycheskyj marketynh. Evropejskaia perspektyva* [Strategic marketing. European perspective], Nauka, Moscow, Russia.
  4. Matsybora, V. I. (2009), *Ekonomika pidpryemstva* [Business Economics], Karavela, Kyiv, Ukraine.
  5. Porter, M.E. (2008), *Stratehiia konkurentsii: Metodyka analizu haluzej i diial'nosti konkurentiv* [The strategy competition: Methods of analysis of industries and competitors], *Osnovy*, Kyiv, Ukraine.
  6. Fatkhutdynov, R.A. (2005), *Upravlenye konkurentosposobnost'iu orhanyzatsyy* [Management of competitiveness of the organization], *Ynstitut novoj ekonomyky*, Moscow, Russia.
  7. Shershn'ova, Z.Ye. (2004), *Stratehichne upravlinnia* [strategic management], *KNEU*, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 29.01.2017 р.*